

קונטרס

# טעם זקנים

שיחות התחזקות בעבודת השם  
ע"ד הסלולה של  
רביה"ק מוהר"ן מברסלב זי"ע  
מאת הרה"ח  
ר' לוי יצחק בענדער ז"ל  
מתובל בסיפורי עובדות מאנ"ש מדורות הקודמים  
מתורגם ללשון הקודש

יט

מבן  
טעם  
זקנים  
שיחותיו של  
רבי לוי יצחק בנדר ז"ל

# תוכן השיעור

הסוד הנעלם	שלא בסדר
פי שניים	מדת ימי
השמש עצמו ישן...	האריץ ומלואה
כתפילת זקן ורגיל ופרקו נאה	החכמה תחיה
פיפיות שלוחי עמך בית ישראל	ועוד מעט
עומדים צפופים	המתן
טוב עין	שמן אפרסמון
	כל לבב דוי



כל הזכויות שמורות

שער ועימוד: י. גרוס

0527644765

הערות והארות מתקבלות בחפץ לב, נא להתקשר אל:

יוסף מענדל האס, מאנסי ארה"ב

1-845-200-0443 (מארה"ק: 0722-573-456)

לקבלת הקונטרס וכן ההקלטה (MP3) של השיעור, יש לפנות דרך האימייל:

Rlyb148@gmail.com

לתרומות והפצה בלבד:

0548432460

bn5710048@gmail.com

## פרשת כי תצא תשל"ד

שיעור בספה"ק ליקוטי מוהר"ן תו' פ"ב

(טייפ מספר #29)

### שלא כסדר

(באמצע שיעור בליקוטי מוהר"ן תניינא תו' פ"ב - כי תצא למלחמה: כי שלימות של כל הדברים אינו אלא כשהם מיוחדים ומקושרים בו יתברך... נמצא זאת הבחינה מלכות - חוה, כשהיא מקושרת לאדם, לבחינת מ"ה, הינו להקדוש ברוך הוא, אזי יש לה שלימות... ומי שמחלק בחינת חוה מלכות לעצמו, שאומר: אנא אמלוך - בזה הוא מחלק ומפריד אותה מהקדוש-ברוך-הוא).

- כשאדם נוטל את המלכות לעצמו - "אנא אמלוך!" מכאן משמע ש"אנא אמלוך" פירושו: שאינני מקשר את כל פעולותיי הגשמיות לקדוש-ברוך-הוא! כלומר: אני חפץ ליהנות מהגשמיות כאילו היה דבר בפני עצמו! אזי הוא בבחינת "אנא אמלוך!".

הנהגת העולם מכונה בשם "מלכות" - כשאני לוקח את ה'מלכות', שהיא "חוה", ומקשר אותה "להשם" - אזי "לה' הארץ ומלואה" בשלימות, נעשה

שם הוי"ה במילוי אלפי"ן, שעולה במספר מ"ה, ואזי הכל בשלימות!\*

אולם אם אני חפץ להפריד וליטול את המלכות לעצמי - "אנא אמלוך", אזי אני נמצא ב"שלא כסדר", הולך לי "שלא כסדר!"; אומר הרבי - על אדם כזה לדעת שהוא בעל-גאווה, "שיעשה תשובה!"

הנהגה כזו בעצמה נחשבת כ'גאווה'; לא מדובר רק מגאווה גשמית, אלא אפילו אדם שרוצה להנות מהגשמיות כדבר בפני עצמו, אכילה, שתיה, ושאר צרכים - אם האדם חפץ להנות מהדבר כשלעצמו; אזי אם הוא מקשר את מעשיו להקב"ה - יש להם שלימות, אולם אם הוא אינו מקשר את הגשמיות להקב"ה, אזי הוא נפרד מהקב"ה, והוא נמצא ב'שלא כסדר', הוא מונח ב'שלא כסדר', אין לו שייכות ל'כסדר'! 'כסדר' הוא הרי "האדם - הקב"ה!" (כמבואר במאמר שם<sup>2</sup>).



## מדת ימי

רבי נתן אמר שאת ספרו של הרבי הוא קרא בשם "חיי מוהר"ן", ולספר שלו הוא קרא בשם "ימי מוהרנ"ת" - אלו הם רק 'ימים'!

אנחנו צריכים להיקרא בשם "רגעים", 'רגע אחד'! בו ברגע שאדם מקשר עצמו להשי"ת - אזי הוא בבחינת "כמלואו ובשלימות", אולם ברגע שהוא

### הערות ומראי מקומות

\*. עיי"ש בלקו"מ בתו"פ פ"ב: ...ומ"ה הוא אדם, כי לית אדם בלא אלה, הינו הוי"ה במילוי אלפי"ן ... וזהו (תהלים כ"ד): "לה' הארץ ומלוואה" - פשהארץ, הינו בחינת חנה מלכות מקשרת לה', אזי הוא במלאו ובשלימות...

<sup>2</sup>. עיי"ש בלקו"מ בתו"פ פ"ב.

<sup>3</sup>. עיי' בהקדמת אמונת עתיך.

## ה פרישת כי תצא תשל"ד

רוצה להיפרד מהקב"ה, הוא חפץ לקחת חיות בעצמו, אזי הוא נפרד, הוא מונח ב'שלא כסדר', ולמעשיו אין שום שלימות!

בשום אופן אי אפשר ליטול 'חיות' לעצמו, אם אדם לא מקשר את כל מעשיו לקדוש-ברוך-הוא, לא שייך בשום אופן שתהיה לו חיות! איי, הרי בכל זאת רואים שיש לו חיות? ! עלינו לדעת שהחיות שלו נמשכת מ'שלא כסדר'!



הרבי אומר כאן: "כשהולך לאדם שלא כסדר", 'שלא כסדר' פירושו: שהוא נפרד מהקדוש-ברוך-הוא; יכול להיות שבגשמיות כן הולך לו כסדר, יש לו שפע, אוכל, שתיה, ממון רב! 'כשהולך לאדם שלא כסדר' פירושו: שהולך לו 'שלא כסדר בעבודת ה'!

וכשהולך לו שלא כסדר, עליו לדעת שהוא מפריד את 'חווה' - מלכות - מהקדוש ברוך הוא, הוא מפריד את ההנהגה, הוא רוצה לינוק חיות רק מההנהגה לבדה, "אנא אמלוך" - אזי הוא מונח ב'שלא כסדר'!



בתורה נ"ד אומר הרבי, שכשאדם זוכר ב'עלמא דאתי', אזי הוא מקשר את השני השמות "ה'-אלוקי!" יחדיו; ה' - זהו שם הוי"ה, שהוא עלמא דאתי, ואלוקי הוא שם אלוקים - מלכות, שהוא עולם הזה, שני השמות הללו צריכים להיות מקושרים יחדיו!

וכיצד מקשרים את שני השמות הללו יחדיו? ! זהו על-ידי שאדם חי ומתהלך בעולם הזה, אולם זכרונו ומחשבותיו מחוברים לעלמא דאתי - עי"ז מקשר האדם את השני שמות "ה' אלוקים" יחדיו!



הערות ומראי מקומות

ד. עיי"ש בלקוטי מוהר"ן תו' נ"ד אות א'.

(ר) נחמן בורשטיין: בגמרא מובא מעשה מגוי שבא לשמאי הזקן וביקש ממנו: "תלמדינו כל התורה כולה על רגל אחת"; שואלים תלמידי הבעש"ט: וכי אותו גוי היה משוגע? ! הוא באמת חשב ששמאי ילמדהו כל התורה כולה על רגל אחת? ! ומתצטים: שכוונתו הייתה 'על רגל אחת' - שחייו יעברו בלא 'ירידות', ושתמיד ילך לו 'כסדר'! ולכן דחף אותו שמאי באמת הבניין - 'בבנינו של עולם' - בנין העולם אינו יכול להתנהג בצורה שכזו, בנין העולם בנוי באופן כזה שהאדם מוכרח לעבור 'ירידות'! וכשהגוי בא לפני הלל הזקן, אמר לו הלל: כן, ואהבת לרעך כמוך - דע לך שאתה לא חי רק 'לעצמך', אלא אתה חי גם 'למען הזולת', אשר-על-כן לעיתים הנך מוכרח לרדת ממדרגתך בכדי להיטיב עם רעך, ולפעמים באף במחיר של 'שלא כסדר'!

"חווה" הוא מלשון "דיבור", "מלכות", "יחווה דעתה"; לעיתים רואים שלאדם הולך 'שלא כסדר', הדבר נובע מכך: "כי שלימות של כל הדברים - אומר הרבי - אינו אלא כשהם מיוחדים ומקושרים בו יתברך!".

זוהי ידיעה נפלאה! אין דבר בעולם שיכול להיות 'בשלימות', כי אם כשהוא מקושר לקדוש-ברוך-הוא! כל פעולה שאני עושה - בתורה ותפילה וודאי שצריכים להיות מקושר להשי"ת - אלא אפילו בדברים גשמיים, כל פעולה שאני עושה, אין לה שלימות, כי אם כשהיא מקושרת לקדוש-ברוך-הוא, וכשלא - אין לדבר שלימות!



## הארץ ומלואה

הרבי אומר: ש"השלימות" זה "מילוי" - הם 'החיות' של כל הדברים!

### הערות ומראי מקומות

<sup>ה</sup>. עיי"ש בלקו"מ בתו' פ"ב: ... וְחָוָה לְשׁוֹן דְּבוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים י"ט): "וְלִלְיָהּ לְלִילָהּ וְחָוָה דְּעַת", הִינּוּ מְלָכוֹת פָּה, כִּי הַמְּלָכוֹת נִקְרָא דְבוּר...

<sup>י</sup>. עיי"ש בלקו"מ בתו' פ"ב: ... כִּי הַשְּׁלֵמוֹת וְהַמְּלוּי הֵיא הַחַיּוֹת...

## ז פרשת כי תצא תשל"ד

בגשמיות לדוגמא; נפטר – האם חסר לו אבר כלשהו? ! לא חסר לו אף אבר ! אלא מאי? נפטר – הוא חסר חיות, אין לו חיות, החיות חסרה לו ! וכן לעניינו, אפילו אם אין לו לאדם שום חסרון בגשמיות, אעפ"כ אין בזה כל חשיבות, מכיוון שאם החיות חסרה, הדבר אינו חשוב כלל וכלל !

אכן בתורה נ"ד<sup>1</sup> נוקט הרבי לשון "מיתת הלב", הרבי אומר ש'שכחה' היא 'מיתת הלב' ! יש מיתת הגוף, שהגוף מת, אזי רואים כולם שהגוף מת, אולם כשהלב מת – האדם ממשיך לחיות, אולם אעפ"כ הוא מת, בגלל שאין לו חיות !

ומהי החיות של האדם? החיות היא רק השי"ת ! "מה חיינו"<sup>2</sup>, כשאני מקושר לקדוש-ברוך-הוא בכל הליכותיי, הן באכילה, הן בשאר דברים, אזי הם בשלימות ובמלואו, "לה' הארץ", "הארץ" היא "מלכות", עולם הזה !

בזוהר הקדוש כתוב: "לה' הארץ ומלואה" – דא ארץ ישראל. "תבל ויושבי בה" – דא שאר ארצות ! "ארץ ישראל" !<sup>3</sup>

כשלוקחים את "הארץ" ומקשרים אותה להשי"ת, אזי – אומר הרבי – "ומלואה", אזי היא "במלואו ובשלימות".



מהו כל ההבדל בין אחד שהוא איש כשר, לבין אחד שאינו איש כשר? ! הרבי אומר הרי "שאישי כשר הוא ענין אחר לגמרי" !

הערות ומראי מקומות

<sup>1</sup>. עיי"ש בלקוטי מוהר"ן תו' נ"ד אות א'.

<sup>2</sup>. עיי"ש בלקו"מ בתו' פ"ב: ...והחיות היא המחין והשכל, כמו שכתוב: "והחכמה תחיה" וכו', והחכמה הוא בחינת מה – כ"ח מ"ה, מ"ה חיינו מ"ה כחננו...

<sup>3</sup>. עי' פרשת נח דף ס"ז ע"א.

<sup>4</sup>. עי' שיחות הר"ן אות י"ד; אָנִי מְקַנָּא מְאֹד אִישׁ כְּשֶׁר (שְׁקוּרִין עֲרִלְיָכֶר יְהוּדִי), כִּי נִדְמָה שֶׁהוֹלֵךְ בֵּין אֲדָם עִם דְּקִין וְכַרְכְּשׁוֹת וְאֲבָרִים כְּשֶׁאֵר כָּל הָעוֹלָם, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן בְּאֵמַת הוּא עֲנִין אַחַר לְגַמְרֵי ... וְעֵי'

## ח טעם זקנים

מה הכוונה 'איש כשר'?! 'איש כשר' פירושו: שכל מעשיו מקושרים להשי"ת, זהו 'איש כשר'! ומה הפירוש 'איש שאינו כשר'? אחד שבשעת האכילה הוא אוכל, כשהוא ישן הוא ישן, הוא אינו מקשר את מעשיו להשי"ת.

הרבי אמר: "אני מקנא מאד איש כשר שקורין ערליכר יהודי, כי נדמה שהולך בן אדם עם דקין וכרכשות ואברים כשאר כל העולם ואף על פי כן באמת הוא ענין אחר לגמרי, כי איש כשר יקר מאד אשרי לו".

לפי ראות עינינו הגשמיות – לא ניכר כל הבדל בין איש כשר למי שאינו איש כשר, אולם החיות הפנימית – זה משהו שרק בורא עולם לבדו יודע!

בחיצוניות אין שום הבדל בין זה לזה, הוא אוכל – והוא אוכל, וכך בשאר הדברים, הוא עושה והוא עושה, אלא שאיש כשר עושה הכל בחיות – מכיוון שהוא מקושר להשי"ת! ולעומת זאת שאינו איש כשר, כל מעשיו הם ללא שום חיות!



## החכמה תחיה

כל עניינו של הרבי הוא ליישב דעתו! "מה שהעולם רחוקים מהשי"ת ואינם מתקרבים אליו, הוא רק מחמת שאין להם יישוב-הדעת!".

אדם שלא מיישב דעתו – לא מקשר את כל מעשיו להשי"ת, וממילא הוא רחוק ממנו יתברך!

### הערות ומראי מקומות

גם ליקוטי מוהר"ן בשיחות שבסוף הספר סי' קט"ז...

א. עי' ליקו"מ תניינא תו' י': מה ש'העולם רחוקים מהשם יתברך ואינם מתקרבים אליו יתברך, הוא רק מחמת שאין להם יישוב הדעת'...



השלימות, המילוי, הם אלו שמכניסים חיות בכל דבר! אבר שאין בו חיות, חשוב כחסרון<sup>2</sup>!

ועיקר החיות הוא במח ובשכל, "החכמה תחיה", זהו עיקר החיות, חכמה – "כח-מה", "מה חיינו" – כל חיותנו הוא רק מ"ה, "מה" זהו שם הוי"ה במילוי אלפין, שעולה במספר מ"ה (45), והוא כל חיותנו<sup>3</sup>!

וכדי לקיים זאת לא נדרש מאמץ מרובה! הבעל דבר מנסה לצייר בעינינו, כאילו היה זה דבר קשה לביצוע באומרו: "כיצד יכול להיות שבכל פעולה ובכל מעשה אהיה מקושר להשי"ת?!", אך כשהולכים עם 'מידת האמת', הדבר לא כל-כך קשה! וזאת מכיוון ש'עבודה גשמית' קלה כל שתהיה, יותר קשה לבצעה, מאשר לקיים זאת – לקשר את כל הפעולות והמעשים להשי"ת<sup>4</sup>!

זה לא דבר כל-כך קשה! לקשר את מחשבתו להשי"ת בשעת מעשה, ולבקש על-כך מהשי"ת לפני ואחרי מעשה! אמנם זוהי 'עבודה', אבל לא קשה כל-כך כמו היגיעות שאנשים מתייגעים בשביל פרנסה, הרי זהו דבר נורא; עלינו להשקיע בזה כוחות, לפחות כמו היגיעות שמתייגעים בשביל פרנסה!

#### הערות ומראי מקומות

<sup>2</sup>. עיי"ש בלקו"מ בתו"פ פ"ב: ... כי איבר שגסמלק ממנו החיות, אזי נקרא חסרון ...

<sup>3</sup>. עי' כ"ז בלקו"מ שם.

<sup>4</sup>. עי' חיי מוהר"ן אות תקנ"ח; ש'מענו פעם אחת משיחותיו הקדושים, שאמר בפיו הקדוש, ש'העבודה הגדולה שבגדולות בעבודת השם, קלה ביותר לעשות מעסק קנזן ש'מטריחין עצמן בשביל פרנסה ועסקי העולם הזה... (הובא בלקוטי הלכות הלכות תפלת ערבית הלכה ד' אות ז)....

## ועוד מעט

אכן על תורה זו היו אנשי שלומינו מפרשים: "ועוד מעט - המתן מעט<sup>טו</sup>, אתה רוצה לאכול - המתן מעט, אכול עם התקשרות להשי"ת! אתה רוצה לשתות - שתה עם התקשרות להשי"ת! וכן בשאר הדברים; כשתנהג כך יקוים בך המשך הכתוב "ואין רשע", אתה כבר לא תהיה רשע! לא תשאר אותו בן-אדם, אתה תהפוך להיות ענין אחר לגמרי!".

בזוהר הקי"ט<sup>טז</sup> מסופר על "רבי ייסא סבא", שאפילו כשהאוכל כבר היה מונח לפניו, הוא לא אכל ממנו, אלא קודם ביקש מהשי"ת: "תן לי לאכול", והיה ממתין מעט, ורק אחר-כך היה אומר: "נו, כעת כבר נתנו לי משמים!" ככה נהג רבי ייסא סבא!

מבקשים לפני כן מהקדוש ברוך הוא, מתקשרים להשי"ת, מחכים מעט, "כעת כבר נתנו לי", כעת זה כבר שלי!

כמו-כן ההתקשרות לצדיק, הוא גם כן רק על ידי "מעט" - 'מעט התקשרות', ובזה המעט - "ואיננו"<sup>טז</sup>, אזי האדם כבר לא באותו מקום בו עמד לפני-כן, הוא כבר ענין אחר לגמרי, אכילתו ושתייתו הם ענין אחר לגמרי!

(ר' משה ביננשטוק: אצל אברהם בערניו ראו זאת, בין כפית לכפית, הוא היה נושא את עיניו להשי"ת!) כן כן!



### הערות ומראי מקומות

<sup>טו</sup>. תהלים ל"ז י'.

<sup>טז</sup>. פרשת מקץ דף קצ"ט ע"ב.

<sup>י</sup>. המשך פסוק הנ"ל תהלים ל"ז י': "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו".

## פרשת כי תצא תשל"ד<sup>1</sup> יא

אנחנו מדברים בכלל ובפרט. הרבי אמר: "מה שהעולם רחוקים מהשי"ת ואינם מתקרבים אליו, הוא רק מחמת שאין להם יישוב-הדעת"<sup>1</sup>!

אה, בל דבר צריך האדם ליישב את דעתו! כל פעולה שאדם רוצה לעשות, עליו ליישב את דעתו לפני כן, ועל-ידי-זה הוא נהיה איש כשר - כשכל מעשיו ופעולותיו נעשים עם 'ישוב הדעת'!

ללא ישוב הדעת, הרי הוא כבהמה שגם היא אוכלת - לבהמה יש הכל. בתפילת שחרית אנחנו אומרים: "ומותר האדם מן הבהמה - אין", אלא מאי? "לבד הנשמה הטהורה!", יש בקרבנו נשמה טהורה, זהו כל ההבדל! אלמלא הנשמה הטהורה שבקרבנו, הרי ש"מותר האם מן הבהמה - אין", איזה הבדל יש בין אדם לבהמה? הרי "הכל הבל", אלא ההבדל כולו הוא רק "לבד הנשמה הטהורה"! לאדם יש "נשמה הטהורה שהיא עתידה ליתן דין וחשבון", זהו כל החילוק בין אדם לבהמה!

עלינו לחקוק זאת היטב בדעתנו: אם לא אקיים את דברי הרבי, ולא אקשר את המלכות וההנהגה להשי"ת, הרי שאין כל הבדל וחילוק ביני לבהמה!



## המתן

בתחילה דיברנו על-כך שאדם צריך לקשר את כל מעשיו להשי"ת, אולם המציאות היא, ש'כל התחלות קשות', ולכן עלינו לדעת שברגע שאדם 'רוצה' לקשר את מעשיו - תכף ומיד הוא מקיים "בא לקנות אפרסמון"<sup>2</sup>! הוא רוצה הרי לקשר את כל מעשיו להשי"ת, זהו כל ישעו וכל חפצו - לקנות אפרסמון,

הערות ומראי מקומות

<sup>1</sup>. עי' ליקו"מ תניינא תו' י', הובא לעיל.

<sup>2</sup>. עי' יומא ל"ח ע"ב, עי' ליקו"מ תו' ו' אות ב'.

## יב טעם זקנים

לכנוס לחנות ולקנות אפרסמון – "אומרים לו המתן", הנך חושב שבפעם אחת תקבל?! "המתן!" אל לך לחדול ולהניח רצונותיך! המשך להשתוקק, השאר בחנות! איי אומרים לך המתן? אבל אתה השאר על מקומך! לצאת – אינני יוצא, אני נשאר בחנות וממשיך לרצות עד שאוכל לקנות אפרסמון!

זוהי 'בקיאות' נפלאה, אדם משתוקק לדבר-מה, ואומרים לו המתן, המתן, המתן!

באחד המכתבים<sup>2</sup> כותב ר' נתן לבנו: "והנה בעניי כבר המתנתי הרבה הרבה... אני ממתין עדיין עדיין...!"

זהו עניין ההמתנה לזכות ל'כסדר'. ומי הם אלו שמרגישים את ה'המתן'? אלו שבאמת חפצים לקנות אפרסמון, הם מרגישים את דברי הרבי שאומר "המתן!" הם חפצים באמת לקנות אפרסמון, הם לא רוצים להטעות עצמם; אפרסמון מרמז הרי על ענין של "שמן משחת קודש!" וכפי שהרבי מרמז "מה חיינו", "ח מ"ה – 'חכמה' שרומזת על שמן<sup>3</sup>."



הרבי אמר שבשעת האכילה על האדם לאכול "כדרך שאוכלין בדרך ארץ כשיושב אדם חשוב על השולחן<sup>4</sup>!"

### הערות ומראי מקומות

<sup>2</sup>. עי' מכתב כ"ה: וְהִנֵּה אֲנִי בְעֵינַי כְּבָר הַמִּתְנַתִּי הַרְבֵּה הַרְבֵּה, וְעֵינַי כְּלוֹת כָּל הַיּוֹם, לִישׁוּעָתוֹ הָאֲמִתִּיּוֹת. וְכָבֵד רְאִיתִי יְשׁוּעוֹת ה' הַרְבֵּה בְּלִי שְׁעוֹר, אֲךָ אִף עַל פִּי כֵן בְּמָה שֶׁעֲדִין לֹא נוֹשְׁעֵתִי אֲנִי מִמֶּתִין עֲדִין עֲדִין, עַד יִשְׁקִיף וְיֵרָא ה' מִשְׁמַיִם.

<sup>3</sup>. עיי"ש בתו' פ"ב תניינא.

<sup>4</sup>. עי' חיי מוהר"ן אות תקט"ו; הַזֶּהִיר שְׁלֹא לֶאֱכֹל בְּהִלְעָטָה הֵינּוּ בְּמַהֲרֵי כְּדֶרֶךְ גְּרָגְרָן, כִּי זֶהוּ בְּחִינַת "הִלְעִיטֵנִי נָא", רַק לְהַרְגִיל עֲצָמוֹ לֶאֱכֹל בְּמִתְיָנוּת בִּישׁוּב הַדַּעַת וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ, כְּדֶרֶךְ שְׁאוּכְלִין בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ כְּשִׁיּוֹשֵׁב אָדָם חָשׁוּב עַל הַשְּׁלִחָן, כִּךָ יֵאָכֵל תְּמִיד אֶפְלוֹ כְּשִׁאוּכֵל לְבָדוּ.

הרבי סבר שבשעת האכילה צריך האדם לנהוג בדרך ארץ, כאילו יושב אדם חשוב על השולחן, או אז אכילתו תהיה... עצם האכילה תהיה עם יראה, כאילו יושב אדם גדול, צדיק, כאילו אדם גדול יושב בשולחן, אכילתו תהיה עם דרך ארץ שונה בתכלית!

רואים שהעניין של 'דרך ארץ' תופס מקום נכבד אצל הרבי, וכן בשאר עניינים נוהג הדבר כן; העניין של 'דרך ארץ' הוא שורש אחד עם העניין של 'ישוב הדעת' - 'המתנה'! זוהי ההמתנה, המתן! המתן! אל תהיה בהול לרוץ תכף ומיד - המתן מעט!

אפילו אדם שלא זוכה לקנות אפרסמון, עצם הדבר שהוא ממתין - ההמתנה לבד כבר פועלת לטובה!

אלא מאי? עד שהוא יזכה לקנות, עליו להמשיך לרצות ולהשתוקק לקנות אפרסמון! וזאת משום שאדם מורגל שאם לא נותנים לו מיד מה שהוא רוצה, הוא חדל מלרצות, "הרי לא נותנים לי, לא רוצים למכור לי!", לא! רוצים למכור לך, אבל אומרים לך 'המתן'!

כל הגדולים, צדיקים, אנשי שלומינו, אנשים יראים ושלמים - כולם לא הגיעו למעלתם כי אם על-ידי המתנה, הם המתינו והמתינו, ולבסוף אף הגיעו<sup>22</sup>!

#### הערות ומראי מקומות

<sup>22</sup>. עי' תו' מ"ח תניינא: ... וְכָל הַנֶּזֶל עָבַר עַל כָּל הַצְּדִיקִים, כְּאִשֶּׁר שָׁמְעֵנוּ מִפִּיהֶם בְּפִרוּשׁ, שְׁנִדְמָה לָהֶם שֶׁהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ אֵין מְסַתְּפֵל וּפּוֹנֶה אֲלֵיהֶם כָּלֵל, מִחֲמַת שְׂרָאוֹ שֶׁזֶה זְמַן רַב שֶׁהֵם מְבַקְּשִׁים וְיִגְעִים וְעוֹשִׂים וְעוֹבְדִים עֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְעִדֵּין הֵם רְחוּקִים מְאֹד מְאֹד, וְאֵלּוֹ לֹא הָיוּ מְחַזְּקִים עֲצָמָן מְאֹד לְכָלִי לְהִסְתַּפֵּל עַל זֶה הָיוּ נִשְׁאָרִים בְּמִקּוֹמָם הָרְאשׁוֹן וְלֹא הָיוּ זוֹכִים לְמָה שְׁזָכוּ... גַּם עֵי"ש תו' ק"א, ועוד. ועי' ביאור הליקוטים על תו' ב' אות א'.

אכן בשיחות הר"ן<sup>72</sup> אומר הרבי: "יש בני אדם עובדי ה' שאין השם יתברך מראה להם מה שפעלו כל ימי חייהם, רק אחר מותם בעולם הבא אז יראו מה שפעלו..." "אולם על-פי רוב אדם שממתין מראים לו עוד בעודו חי בעולם הזה!



## שמן אפרסמון

עצם הדבר שאדם רוצה להיכנס לחנות כדי לקנות אפרסמון, זה לבד כבר דבר טוב! אפילו שהוא עדיין לא קנה, הוא רק רוצה לקנות, הוא רק רוצה, הוא נמצא בפנים החנות!

מה הכוונה 'שהוא רוצה לקנות אפרסמון'? שהוא נכנס לחנות פנימה! האם הוא יישאר בביתו?! הוא הרי נכנס לחנות, הוא חפץ לקנות! היכן אומרים לו המתן?! כשהוא נכנס לחנות וחפץ לקנות, אומרים לו "המתן", כשהוא כבר נמצא בפנים החנות, אה, אומרים לו המתן, אל תצא מהחנות! הרי לא אומרים לו "חפש לך חנויות אחרות", אלא אומרים לו "המתן", הפשט הוא: "השאר בחנות והמתן עד שתקבל אפרסמון!".

נו, עניינו של הרבי הוא הרי 'שמן אפרסמון', שמן ריחני, 'שמן משחת קודש'! ריחו של שמן האפרסמון נודף לכל עבר; עם האפרסמון – כל פעולה שאני עושה – כשיש ברשותי את השמן הזה, כל פעולה שאני עושה מקבל ריח טוב! פעולותיי מקבלות ריח טוב, האכילה, השתיה, ריחו הטוב של השמן נודף לכל עבר, כל פעולותיי ומעשיי מקבלים ריח ניחוח!

### הערות ומראי מקומות

<sup>72</sup>. שיחות הר"ן אות רמ"ד: שְׁמַעְתִּי מֵאֶחָד מִחֲשׁוּבֵי אֲנָשִׁים, אִישׁ כִּשֶׁר וְיָרָא שְׁמִים וְעוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם בְּאֵמֶת, שְׁאָמַר לוֹ רַבְּנוּ זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה, שֵׁשׁ בְּנֵי אָדָם עוֹבְדֵי ה' שְׁאִין הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מִרְאָה לָהֶם מֵה שֶׁפָּעְלוּ כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם, רַק אַחַר מוֹתָם בְּעוֹלָם הַבָּא אֵז יִרְאוּ מֵה שֶׁפָּעְלוּ... וְעַי' גַּם עֲלִים לְתַרּוּפָה מִכְּתַב ע"א.

אכן בתורה ב"ה מביא הרבי לשון הגמרא: "ריחא דחנוניתא אני מריח – טהרה יש בך, הריח הטוב – נובע מטהרה!

כשהקדוש ברוך הוא עוזר ונגשים לעניינו של הרבי עם 'מידת האמת', אזי יש כזה מין ריח טוב, נודף כזה מין ריח טוב...!



בתורה ח' תנינא 'תקעו תוכחה'<sup>11</sup> – התורה האחרונה שנאמרה ע"י הרבי קודם הסתלקותו – הרבי מפרש שם בסוף התורה את המילים "למס עובד"; "למס" – מלשון 'מסמוס'; 'בשמים' – ככל שמרבים למסמס אותם בידיים, כך ריחם הטוב נודף מהם, ככל שממסמסים יותר את הבשמים, כך גם ריחם הטוב נודף החוצה!

עניינו של הצדיק הוא כזה 'מיני בשמים', שככל שמרבים למסמס אותו, כך ריחו הטוב הולך ונודף יותר ויותר! "למס עובד" – זה בחינת משיח"<sup>12</sup>, למס בחינת מסמוס, כשממסמסין בדבר שיש לו ריח, אזי ריחו נודף ממנו ביותר", זהו מה שהרבי מפרש "למס" – דבר שיש בו ריח טוב, כשאני ממסמס אותו, מחכך אתו בידיי; כך הוא טבעם של בשמים – ככל שמרבים למסמס אותם, כך גם ריחם הטוב נודף מהם יותר ויותר!

#### הערות ומראי מקומות

<sup>11</sup>. עי' ליקוטי מוהר"ן תו' ב' בסופו, עפ"י גמ' סוטה מ"ט ע"א.

<sup>12</sup>. עי' ליקוטי מוהר"ן תו' ח' תנינא, אות י': וְזֶה בְּחִינַת: "וַיִּרְא מִנְּחָה כִּי טוֹב וְאֵת הָאָרֶץ כִּי נִעְמָה, וַיֵּט שַׁכְּמוֹ לְסַבֵּל, וַיְהִי לְמַס עוֹבֵד" ... וְזֶהוּ: וַיְהִי לְמַס עוֹבֵד, זֶה בְּחִינַת מְשִׁיחַ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל וְכוּ' וַתִּקְרָאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד". וְזֶה בְּחִינַת לְמַס, בְּחִינַת מַסְמוֹס, שְׁמִמְסָמְסִין בְּדָבָר שֵׁישׁ לוֹ רִיחַ, כְּדֵי שִׁיְהִי הַרִיחַ נוֹדֵף. כִּי עַל-יְדֵי בְּחִינַת הַנִּלְנֵת נִתְמַקֵּן הַרִיחַ, שֶׁהוּא בְּחִינַת מְשִׁיחַ כְּנִל...!

<sup>13</sup>. עי' חיי מוהר"ן אות מ"ג: וְדַע אֲחֵי הַמַּעֲזִין שֶׁבְּעֵינֵי הַשִּׁיר חֲדָשׁ שִׁיתְעַר לְעֵתִיד הַמְּבָאָר בְּמֵאמָר זֶה, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַקּוֹל הַמְּשַׁקָּה אֶת הַגֶּן שְׁשֵׁם גְּדִלִים כָּל הַרְיחוֹת וְהִירְאוֹת, שֶׁזֶה בְּחִינַת קוֹל הַמוֹכִיחַ הָרְאוּי שְׁמוֹסִיף וְנוֹתֵן רִיחַ טוֹב בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הַשׁוֹמְעִין תּוֹכְחָתוֹ, שֶׁזֶה בְּחִינַת מְשִׁיחַ, בְּחִינַת וַיְהִי לְמַס עוֹבֵד עֵינֵי שָׁם, יֵשׁ בְּכָל אֵלֶּה סוּדוֹת עֲמָקִים וּגְבוּהִים מְאֹד, סְתָרֵי נִסְתָּרוֹת רְזִין דְּרִזִּין נוֹרְאִים מְאֹד כְּמוֹן מְרַמְזֵיו הַקְּדוּשִׁים בְּשֶׁעָה שֶׁהַזְּכִיר הַפְּסוּק: "בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל" וְכוּ'.

"למס עובד - משיח", "למס" - ממסמסים אותו, זהו עניינו של הרבי, עניינו של הרבי דורש מסמוס, עניינו של הרבי הוא ריח טוב, צריך למסמס אותו, לחכך אותו היטב, והמסמוס הוא על ידי שמרבים לדבר מעניינו של הרבי, וכן על-ידי תפילה, כל אלו הם עניין של מסמוס, לחכך היטב!

'רבי נתן' היה 'למס עובד'! הוא מסמס היטב את עניינו של הרבי, בכל מיני לשונות, הן עם ב'מכתבים' שהשאיר אחריו, הן ב'התפילות' שחיבר, הן ב'שיחות' שהרבה לדבר עם אנשי שלומינו; אכן נתקיים - ומ"למס" - נהיה "עובד", "משיח", "למס עובד!" (רנ"ב: הוא הרי חילק את הסחורה לאחרים!)

רבי נתן עצמו עבר תחילה 'מבחן' - נסיון' משמים, אה, כזאת המתנה כמו שהיה לר' נתן! ועוד איזו המתנה, בזמן שהיה עליו להתנין, כל כך רדפו וביזו אותו, רחמנא ליצלן מה שעבר עליו באותם שנים!

רבי נתן הרגיש שכל הרדיפות שהוא עובר - כולם נכללים ב'המתנה' - 'אומרים לו המתן', הוא הרגיש שכל הרדיפות שהוא עובר - כולם כלולים בהמתנה שצריכים להתנין קודם שקונים אפרסמוץ!<sup>ט</sup>



### הערות ומראי מקומות

<sup>ט</sup>. עי' חיי מוהר"ן אות שצ"ה: ...וטוב הנה שיהיה לחנות זה משרת טוב ויפה שיכול להניח ולקפל ולסדר כל חתיכה סחורה יפה עם הקצה לחוץ ... והנמשל מוכן שצריכין אחד שיהיה בקי היטב מאד בכל תורותיו שגלה שיוכל לסדר כל תורה יפה יפה עם הקצה לחוץ. וכשיבוא אחד וירצה להתקרב ולדבר מתורתו יוכל להושיט לו מיד איזה תורה שהוא צריך אז פני ענינו... ועי' הקדמת הרב מ'טשעהרין על אוצר היראה.

<sup>ט</sup>. עי' כוכבי אור - אנשי מוהר"ן אות י"ד: ...ענה ואמר, רבוננו של עולם, הלא קדם שנעשין איש פשר באמת מקרח הדבר להתמקמה הרבה... עיי"ש כל סיפור הענין בארוכה.



## כל לבב דוי

הרבי מפרש ש"אנא אמלוך" הכוונה - אני רוצה ליטול חיות לבדי! אדם שלא מקשר את כל מעשיו להשי"ת, הוא מפריד את עצמו מהקדוש ברוך הוא, אזי הולך לו 'שלא כסדר', בגלל שהוא נמצא במצב 'שלא כסדר' - אדם שמפריד את עצמו משם הוי"ה נמצא ב'שלא כסדר', ואזי אין מציאות בעולם 'שילך לו כסדר'!

אלא מאי? עלינו לדעת את המשך דבריו של הרבי: "ובחינת כסדר נקרא יו"ד... וכשמחלק את הד' לעצמו וממשיך לעצמו חיות ממנה אז נעשית לו שלא כסדר דו"י, מיו"ד נעשה דו"י, וזה כל לבב דו"י".

לכאורה הדברים לא מובנים, שהרי אותיות המילה 'דוי' הם אלו שכתובים על פי סדר (רצ"ל לפי סדר "הא-ב" ד-ו-י), ומאידך אותיות המילה 'יו"ד' (י-ו-ד), הם אלו שכתובים שלא ע"פ סדר "הא-ב"?! התירוץ הוא: שלעיתים דווקא מה שהולך לאדם 'כסדר', זהו ה'שלא כסדר' הכי גדול שיש, ואותו אדם עוד חושב בלבו שהולך לו כסדר! צריך לבקש על כך מהשי"ת שנזכה לדעת באמת מהו 'כסדר', ומהו 'שלא כסדר'!

אדם שישן במיטתו לילה שלם ובקומו בבוקר הולך לביהכ"נ, על פניו נראה שהכל טוב ויפה, הוא יהודי כשר, הולך לו 'כסדר', אולם אדם שחפץ לזכות ל'כסדר אמיתי', אזי מצב כזה הוא 'שלא כסדר', אדם כזה קוטע את שנתו - את השינה הכי מתוקה הוא קוטע, הוא מונע מעצמו את 'הגשמיות' הכי טובה! ועל פניו נראה שזה 'דוי', אולם לאמיתו של דבר רק זה נחשב ל'כסדר'!

(רנ"ב: בסיפור הראשון מסיפורי מעשיות מספר הרבי: שהשני למלכות ראה 'מבצר', וכמה חיילות היו עומדים שם סביבו. והמבצר היה נאה ומתוקן ומסודר מאד עם החיילות... והיה שם 'נאה ויפה מאד'... 'וכאן, המקום הזה, הוא לא טוב') וודאי שכך, וודאי שכך!

מה שנחשב אצל העולם 'כסדר', מכסה ומסתיר את ה'כסדר' האמתי! ה'כסדר' של העולם הוא משהו נחמד כזה, אך כשמתחילים לדבר עם האדם מהתכלית הוא חושב בלבו: "מה רוצים ממני? מה אתם רוצים?! וזה מה שמכסה ומסתיר את ה'כסדר' האמתי!

כשהקדוש ברוך הוא עוזר לאדם והוא 'משתוקק' לזכות למשהו, הוא 'שואף' לזכות למשהו - עצם 'הרצון' יקר וחשוב מאד בעיני ה' יתברך, האדם מבין שההנאה מהעולם הזה היא לא התכלית הנצחית, ולכן הוא שואף לזכות למשהו!

עצם המחשבה והשאיפה היא בבחינת "רוצה לקנות אפרסמון", האדם חפץ לקנות שמן ריחני, הוא שואף למשהו נעלה יותר!

עצם הדבר שאדם יודע שהוא עדיין לא שלם, שרצונו של השי"ת לא נגמר בזה, לא בשביל זה ירדתי לעולם הזה, והוא שואף למשהו אחר, זה לבד חשוב מאד!

## הסוד הנעלם

רבי נתן מיד בתחילת התקרותו לרבי, תכף הוא הרגיש בדבר זה! הקדוש ברוך הוא עזר - כל זה היה לטובת כלל ישראל ולטובת אנשי שלומינו, הוא הרגיש שיש כאן רבי כזה שצריך לנצל היטב את אוצרותיו, לחפש יותר בפנימיות, לחפש ולחתור, לחפש ולמצוא, הוא הבחין שזהו אור נפלא מאד, אור שיתקן את העולם בכלליות, ואת כל אחד בפרטיות!<sup>ל</sup>

## ט פִּרְשֵׁת כִּי תֵצֵא תִשְׁלֹ"ד

אלא מאי? צריך לחפש אחריו! וכשלא מחפשים אחריו – אומר הרבלי<sup>ב</sup> – הרי הוא כעפרון ש'מערת המכפלה' הייתה ברשותו ושימשה עבורו כבית קברות, הוא מכר את המקום בשמחה רבה! אע"פ ששם הוא 'שער הנשמות', הנשמות כולם עולות משם, 'שער גן עדן', מעלת מערת המכפלה גדולה עד אין חקר – אולם עפרון לא הרגיש בכך כלל וכלל!

הרבי אומר שיכול להיות אדם ששוהה במחיצת הצדיק, ואף על פי כן הוא לא מרגיש כלום! מדוע? כי את הצדיק צריך לחפש!



בחיי מוהר"ן<sup>ג</sup> מובא שהרבי ענה ואמר: "והלא אני אוצר של יראת שמים ומדוע לא יהיו להוטים ורצים אחרי לקבלו?!"

אם יבוא אחד ויאמר לך: "חיפשתי ולא מצאתי", אל תאמין לו, שהרי 'אם מחפשים מוצאים'! ואם יאמר לך: "לא חיפשתי ומצאתי", גם אל תאמין לו, שהרי 'אם לא מחפשים לא מוצאים'! אם יאמר לך: "חיפשתי ומצאתי", תאמין לו! רק על ידי יגיעה<sup>ד</sup>!

היגיעה היא בכל מיני אופנים – 'יגעתי וחיפשתי' בכל דרך אפשרית!



אם יבוא שליח נאמן מעולם העליון ויאמר לך: "אצלך בבית מסתתר אוצר" – האם יש משהו שלא תעשה בשביל למצוא את האוצר? אתה הרי תהפוך את הבית כולו, תפרק את קירות הבית, תהפוך אבן על אבן, אתה

### הערות ומראי מקומות

<sup>ב</sup>. עי' תו' י"ז אות ב', ועי' בליקוטי הלכות הל' שלוחין ה' אות ו'.

<sup>ג</sup>. עי' חיי מוהר"ן אות רצ"ה.

<sup>ד</sup>. עי' ליקוטי הלכות ברכות הפירות הלכה ה' אות א'.

תעשה כל שביכולתך ! הרי איש נאמן אומר לך : "אצלך בבית מסתתר אוצר", מדוע אם כן אתה מתרשל בחיפוש ? !

כשאדם לא באמת מאמין שהאוצר נמצא אצלו, אזי הוא מתעצל ומתרשל, אולם אם הוא מאמין שהאוצר אכן מסתתר אצלו בבית, הרי שאין לו שום שייכות לעצלות ! רווח כה גדול כמו שאוצר מכיל בתוכו - האוצר הרי מכיל בתוכו רווח עצום לאין שיעור וערך, האם שייך להתעצל ? ! הוא לא אוכל, הוא לא ישן, הוא עושה כל שביכולתו כדי למצוא את האוצר !

באחת ההלכות<sup>לה</sup> מביא רבי נתן משל ל'איש נאמן' שיבוא ויאמר לך שבאיסטנבול 'חיטים' הם יקר המציאות - רבי נתן נוקט לדוגמא 'איסטנבול' - ואני יודע שאיש זה הוא נאמן, האם אסרב ואומר 'לא' ? ! מדוע דווקא חיטים - חשובים ? ! מדוע סחורה אחרת לא ? ! מדוע דווקא באיסטנבול החיטים יקרים ? ! האם אשאל שאלות כאלו ? !

מאחר ואני יודע שהוא איש נאמן, והוא אומר לי שבאיסטנבול החיטים הם חשובים, האם ארצה להבין בדעתי "מדוע" ? ! לשאלה "מדוע" לא תקבל אף פעם תשובה, הוא הרי אומר לך שבמדינה ההיא החיטים הם חשובים !

רבי נתן מביא זאת כמשל להתקרבות לצדיק - הצדיק הוא איש נאמן, והוא מגלה לך מה הם הדברים שחשובים "בעולם העליון", ואני יודע שהוא איש נאמן, האם יעלה על דעתי לשאול : "מדוע באמת דווקא הדברים הללו חשובים בעולם העליון ? !", "מדוע ? !" אם תהיה עסוק בשאלה "מדוע", הרי שימך ושנותיך יחלפו כצל עובר, והשאלה "מדוע" עדיין תנקר במוחך, ולעולם לא תדע "מדוע", כי לשאלה "מדוע" אין תשובה !

התורה הקדושה, משה רבינו, צדיקי אמת, הם 'נאמנים' עלינו ומלמדים אותנו מה הדברים החשובים באמת !

## כא פרישת כי תצא תשל"ד

(רנ"ב: רבי נתן כותב במכתב: "ותהילה לאל שאין עלי משא פריעת הבעל העגלה הנשכר לשבוע, וגם אין לי חיטים ולא ליאן באדעס, וסחורה היקרה והקדושה אשר טוב סחרה מכל סחורה נמצא איתי תהילה לאל בכל מקום בואי!" (" כן כן (רנ"ב: מה זה 'ליאן'?) 'ליאן' זהו בד, הבד ששימש את הכהן הגדול בביהמ"ק, בד נקי נקרא ליאן, בד נקי ומקורי, לא סתם בד זול.



## פי שניים

(רמ"ב: בחיי רבינו לא פעל רבי נתן שום דבר למען עניינו של הרבי – לקרב אנשים, להפיץ את הספרים?) הוא החל לעסוק בכך בכל כוחו, בעיקר לאחר הסתלקותו של הרבי!

רבי נתן התבטא פעם שיש לו חרטה על שהרבה בתורה ותפלה בחיי רבנו, כי היה צריך יותר להסתופף בצלו של רבנו ולהרבות בשמושו ועל ידי זה היה מקבל ממנו עוד תורה הרבה!<sup>י</sup>

בחיי רבינו זהו עניין של 'מורא רבך', זהו זמן שהתלמידים שותקים, הם רוצים רק לקבל מהרבי, למעט אם הרבי מצווה לעשות שליחות כלשהי – אזי מבצעים את השליחות, אולם בחיי רבינו – הרבי עושה הכל לבדו!

(השואל: הרי יש עבודה "להוסיף שכנים על הקיבוץ הקדוש"<sup>יב</sup>?) כן כן (רמ"ב: לאחר ההסתלקות הוא יוסיף הרבה יותר!) נכון מאד, נכון מאד!



## הערות ומראי מקומות

<sup>י</sup>. עי' עלים לתרופה אות רפ"ג.

<sup>יז</sup>. עי' שיש"ק ח"ב אות תרי"ג.

<sup>יח</sup>. עי' לקוטי מוהר"ן תניינא תו' ח' אות ו'.

כשרבי נתן אמר משמו של הרבי: "לא לזאת הייתה כוונתי, רצייתי שתהיו כחיות המשוטטות ביערות ובשדות לילות שלמים ונוהמות להשם יתברך" – העיד רבי נתן על עצמו, שאצלו כן נמצאו יהודים עובדי ה' שנהגו כך!".

אצל רבי נתן היו יהודים עובדי ה' שנהגו כך, הרבי 'חפץ' להביא אנשים למעלה כזאת, שישוטטו ביערות ובשדות וינהמו להשם יתברך, אולם אצל רבי נתן כבר 'היו' אנשים כאלו, היו לו אנשים כאלו!

מדוע? היו אנשי שלומינו מסבירים: בגלל שבחיי רבינו לא יכול היה רבי נתן להראות לכל את גדולתו של הרבי, הצדיק עצמו מגלה ומכסה עצמו, הוא מגלה עצמו ותכף ומיד מסתתר<sup>ט</sup>, התלמיד לא יכול לגלות את גדולתו של הרבי כל עוד הרבי חי, הוא לא יכול! אולם לאחר הסתלקותו של הרבי, החל רבי נתן לגלות מיהו הרבי! ולכן הסתובבו אצלו כאלו אנשים מרוממים ונעלים!

היו אצלו אנשים שבערו לה' יתברך לילות שלמים באופן מבהיל!

(אחד הנוכחים: הרי בשיחות הר"ן<sup>ט</sup> מובא שהרבי אמר לרבי נתן: "אתה הלא מדבר עם אנשים, יש לך לשאול אותם - מה?") כן כן, "יש לך לשאול אותם - מה?".

אי אפשר לומר שכל זמן שהרבי חי, רבי נתן לא דיבר עם אנשים, שהרי כן התווספו מוקרבים חדשים, אולם את אותם פעולות שהוא פעל לאחר הסתלקותו של הרבי – הוא לא עשה כל עוד הרבי חי, כך נוהג הדבר!



#### הערות ומראי מקומות

<sup>ט</sup>. עי' ליקוטי מוהר"ן תו' ס"ג, ד"ה "והצדיק שהוא בחינות ברית".

<sup>פ</sup>. עי' שיחות הר"ן אות רפ"ו.

## השמש עצמו נשאר לישון...

(אחד הנוכחים: מיד לאחר הסתלקותו של הרבי עלה בדעתו של רבי נתן להתנתק לגמרי, להיות צדיק בפני עצמו<sup>מא</sup>!) כן כן, היו לו מחשבות כאלו, אבל השי"ת ריחם עלינו, ועליו, ועל כולם, על כל עניינינו של הרבי; רבי נתן לא הוציא לפועל את רעיונותיו, אדרבה הוא החל לפעול למען עניינינו של הרבי ביתר שאת וביתר עוז!

רואים שאפילו בדורות שלאחר הסתלקותו של רבי נתן, גם עסקו מאד לקרב נפשות, אה אה, ר' נחמן טולטשינער קירב אנשים, ר' לייב קוסטנטינר קירב מאות יהודים לרבי!

(רמ"ב: מי היה זה שקירב את ר' לייבל?) אינני יודע! (רמ"ב: הוא עוד הכיר את ר' נתן?) כנראה שלא, אפילו אם נאמר שהוא חי בזמנו של רבי נתן, לא מסתבר שהוא הכיר את ר' נתן, שהרי הוא התגורר בקוסטנטיין, שהיא עיירה מרוחקת מאד.

[ר' אייזיק'ל היה ילד כבן עשר כשרבי נתן נסתלק, הוא נולד בשנת תקצ"ה; הוא סיפר שבהיותו בקוסטנטיין הוא שמע על הסתלקותו של רבי נתן, אולם קוסטנטיין היא עיירה רחוקה מאד]

(רנ"ב: לר' לייבל' לא הייתה שייכות עם ר' נפתלי?) אינני יודע, בראש השנה של שנת תרי"א החל ר' לייבל לשמש כבעל תפילה באומן, ובאותה שנה שנת תרי"א, התקרב ר' אייזיק'ל לדרכו של הרבי. היו תשע שנים שבהם הוא יכול היה להכיר את ר' נפתלי שנפטר בשנת תר"ך.



ר' לייבל היה מקרב אנשים לרבי, ומזרזם לנסוע לראש השנה לרבי, אולם הוא עצמו היה נשאר בקוסטנטיין עיר מגוריו, שם שימש כש"ץ בימים נוראים

לצורך פרנסתו. אנשי שלומינו היו אומרים עליו בדרך מליצה שהדבר דומה "לשמש שמעורר את בני עירו לאמירת סליחות, כשהוא עצמו חוזר לישון..." טוב, ככה הוא נהג.

בשנת תרי"א קירב ר' לייבל את ר' אייזיק, אמר לו ר' אייזיק: "אם אתה לא נוסע, אף אני לא אסע!" נו, ר' לייבל התבייש מפני ר' אייזיק, הוא הכיר במעלותיו, ולכן הלך והפקיר את מעמד פרנסתו בשביל נפש יקרה כזאת. ר' לייבל שימש כחזן בקוסטנטין, כל כך אהבו אותו בקוסטנטין, הוא היה אדם מופלא, שמעתי מספרים שהוא היה אדם מופלא ביותר, אה, נחמד לבריות באופן מופלא!

(השואל: מדוע באמת הוא לא נסע כל השנים?) הוא שימש כחזן בעיירתו! זה היה מקור פרנסתו, באותם ימים שכרו של 'בעל תפילה' בימים נוראים, היה בו כדי לחיות לכל ימות השנה; הוא ידע שאם הוא לא ישמש כש"ץ בימים נוראים – הוא יאבד את מקור פרנסתו לכל השנה, כבר לא צריכים אותו!

(רנ"ב: בשנת תרי"א הוא קירב את ר' אייזיק, ובאותה שנה הוא החל לשמש כש"ץ בקיבוץ באומן?)  
כן כן, באותה שנה הוא השתתף בקיבוץ באומן בימי ראש השנה!

הכרתי אנשים שעוד זכרו את המחזה כיצד ר' אייזיק נכנס יחד עם ר' לייבל לקלוז בפעם הראשונה, ערב ראש השנה, יום לפני ראש השנה, אותם יהודים עוד זכרו אפילו את ר' נתן!

בשנת תרי"א נכנסו ר' אייזיק ור' לייבל יחדיו לקלוז, ר' אייזיק היה אברך 'משכמו ומעלה' – כמו שכתוב על שאול המלך, 'יפה תואר גבוה', הוא היה אז אברך צעיר; ברגע שר' אייזיק נכנס, הביטו בו כולם, וראו שלייבל נוכח אף הוא! הבינו כולם שבכדי להביא את האברך הזה, חייב היה ר' לייבל לבוא בגופו, ההישארות בבית לא הייתה עוזרת לו.



אנשי שלומינו ראו שר' לייבל הפקיר את מעמד פרנסתו, פרנסה של שנה שלימה, אז הם הלכו וכבר בערב ראש השנה אספו עבורו סכום כסף שיספיק עבורו לשנה שלימה, הם אספו עבורו סכום של 84 רובל!

כל זה התרחש בשנת תרי"א, לפני 123 שנים (כחישוב משנת תשל"ד), באותם ימים 'שמונים וארבע רובל' היה סכום שאפשר להתפרנס ממנו בכבוד במשך שנה שלימה! הם דאגו לו ואספו עבורו את מלא הסכום, הוא הרי הפקיר את מעמד פרנסתו!



## כתפלת זקן ורגיל ופרקו נאה

באותה שנה - שנת תרי"א, כבר שימש ר' נחמן טולטשינער כבעל תפילה בראש השנה; רבי נחמן החל לשמש כבעל תפילה בשנת תר"ח, נמצא שר' נחמן כבר שימש כש"ץ שלש שנים (תר"ח, תר"ט, תר"י) והנה בא ר' לייבל, שאף הוא שימש כחזן בעיירת מגוריו, אם כן מן הראוי לכבד אותו לשמש כחזן באחת התפילות, על-אף שהמתפללים הקבועים לא רצו בכך (רנ"ב: בגלל הנוסח?), לא, הנוסח לא היה משהו שהסתכלו עליו.

אמנם הם לא רצו שר' לייבל ייגש, הם ידעו שתפילתו של רבי נחמן טולטשינער היא עניין אחר לגמרי, אולם אנשי שלומינו היו מאד זהירים שלא לגרום לשני 'חלישות הדעת', הם כל-כך נזהרו שלא להחליש את דעתו של השני, עד שהם אמרו: "נכבד אותו בתפילת מוסף של יום ב' דראש השנה!" (רנ"ב: נמצא שר' נחמן טולטשינער בשלשת השנים הראשונות ניגש לתפילת מוסף בשני הימים, ובשנים הבאות רק יום אחד?) כן כן!

ר' לייבל ניגש לתפילת מוסף, הוא התפלל כמו 'חזן'; כיום ישנם חלקים בתפילה שאנחנו מתפללים בנוסח שלו, ישנם קטעים רבים שלקוחים מהנוסח

## טעם זקנים ~~~~~ בו

של ר' לייבל, ההקדמה ל'אשרי' היא הנוסח שלו, הניגון שמנגנים קודם אשרי, כמו כן כל הנוסח של "הנני העני ממעש" גם הוא של ר' לייבל!

ר' נחמן טולטשינער היה מתחיל קדיש, ר' נחמן היה אומר "הנני העני ממעש" בלחש, ורק כמה מילים בודדות היה אומר בקול רם, אולם רוב המילים הוא אמר בלחש.

ישנם קטעים נוספים בתפילה שלקוחים מר' לייבל (רנ"ב: מכלכל חיים?) גם כן של ר' לייבל! (השואל: גם בתפילת שחרית יש קטעים שהם מהנוסח שלו?) לא, תפילת שחרית היא בנוסח של ר' נחמן טולטשינער, אבל יש עוד חלקים בתפילה...

ר' לייבל היה בעל בכי גדול, לעומתו ר' נחמן טולטשינער היה מתפלל בהתעוררות עצומה, אך לא היה מזיל דמעות כמו ר' לייבל - ר' לייבל היה שופך דמעות כמים בתפילתו, היה לו קול יפה, הוא היה חזן יפה מאד; אתה מבין לבד שרוב הציבור נהנה יותר כשר' נחמן טולטשינער התפלל לפני העמוד.

שמעתי מבנו של ר' יצחק בער שהיה חתנו של ר' נחמן טולטשינער; לר' נחמן הייתה בת יחידה מזיווג ראשון, והוא השתדך עם ר' יצחק בער - ר' יודל בנו של ר' יצחק בער היה חתנו של ר' נחמן טולטשינער, הכרתי אותו, הוא היה מאנשי באבריניץ. הוא היה עוזר לר' נחמן בתפילתו בעת שעמד לפני העמוד. אמר לי ר' יודל: "בצעירותי עמדתי סמוך לחמי בשעת התפילה, חמי כל-כך בער בתפילתו כמו "לאקאמאטיוו - קטר", הקטר שמוכיל את הרכבת כולה - החום ששורר שם הוא נורא - חמי כל-כך בער בתפילתו כמו "קטר"!

רואים הרי שר' לייבל היה אדם גדול - אולם תפילתו לא הייתה כשל ר' נחמן טולטשינער! שמעתי מספרים שבאחת השנים בראש השנה, כשר' נחמן סיים להתפלל, סיכמו ביניהם חלק מהמתפללים, שגם ביום ב' דראש השנה ייגש ר' נחמן לתפילת מוסף, זהו זה! בשומעו זאת ניגש ר' לייבל לאותם מאנשי שלומנו, ביניהם היו גם בניו של ר' נתן ואמר להם: "אתם לא יכולים

## כז פרישת כי תצא תשל"ד

לתאר לעצמכם את גודל חלישות הדעת שתהיה לי מכך! ", אתה שומע? ! אמרו לו אותם מאנ"ש: "רבי לייבל, אתם תתפללו מחר לפני העמוד! ", אתם תתפללו מחר!

רואים מכאן מה הפירוש 'יהודים יראים ושלמים'! לכתחילה הם העדיפו שר' נחמן ייגש לתפילת מוסף, אבל בגלל שהם ידעו שדעתו של ר' לייבל תיחלש מכך, אז הם וויתרו על רצונם; הוא לא היה יהודי פשוט, הוא היה יהודי צדיק! אולם 'חלישות הדעת' יכולה לעיתים לפגוע במח – בעבודת השם. זוהי לא סתם גאווה, כזה יהודי – הוא לא אמר להם זאת בגלל שהוא בעל גאווה, אלא זוהי בחינה שרואים בחז"ל "חלשיה דעתיה", וכפי שהגמרא<sup>מב</sup> מספרת על ר' יוחנן "חלשיה דעתיה", לפעמים רואים אצל הגדולים עניין של חלשיה דעתיה, אמרו לו אנ"ש: "ר' לייבל, אתם תשמשו מחר כבעל תפילה במוסף!".



## פיפיות שלוחי עמך בית ישראל

(חסר קצת) – לאחר שר' נחמן טולטשינער נפטר, ור' אליעזר ביאליסטוצקער נסע לארץ ישראל, שימש ר' לייבל במשך מספר שנים כבעל תפילה בתפילות מוסף בראש השנה, ובגלל זה החל ר' אברהם שטרנהארץ לשמש כבעל תפילה בתפילת שחרית.

(רנ"ב: ר' אברהם שטרנהארץ החל לשמש כש"ץ כשהוא היה בגיל עשרים ושתים) כן כן, בשנת תרמ"ד, וודאי, בדיוק בגיל עשרים ושתים! (רנ"ב: אה, בדיוק באותה שנה בה נסתלק ר' נחמן טולטשינער?) כן כן.

הערות ומראי מקומות

<sup>מב</sup>. עי' בבא מציעא דף פ"ד ע"א.

לאחר שר' נחמן טולטשינער נסתלק, שימש ר' לייבל כבעל תפילה במוסף במשך מספר שנים, ר' לייבל המשיך להתפלל בשנים הבאות, ומאותה שנה והילך החל ר' אברהם לשמש כש"ץ בתפילות שחרית של שני הימים, הוא התפלל היטב! אה אה, פלא פלאות הייתה תפילתו! נפלא ביותר!

כשר' לייבל נפטר, עמד ר' אייזיק<sup>22</sup> ואמר: "ר' אברהם שטרנהארץ הוא זה שימשיך לשמש כש"ץ בתפילות שחרית", ובתפילות מוסף ישמש ר' נחמן נמירובער כבעל תפילה.

(רמ"ב: נמצא שר' אברהם שטרנהארץ שימש כש"ץ בתפילות שחרית עוד בטרם ר' נחמן נמירובער נעשה ש"ץ בתפילות מוסף?) וודאי, עוד בשנת תרמ"ד! (רנ"ב: כמדומני שהיה זה באותה שנה בה ר' נחמן טולטשינער נסתלק, ר' נחמן נסתלק בשנת תרמ"ד) – ובשנת תרמ"ה כבר שימש ר' אברהם כש"ץ, כן!

ר' אברהם אמר לי שהוא נולד בשנת תרכ"ב, וכשהוא היה רק בן עשרים ושתים הוא כבר שימש כש"ץ בתפילת שחרית, הוסכם בין כולם שר' נחמן נמירובער ישמש כש"ץ בתפילות מוסף!

(רמ"ב: מי היה מבוגר יותר, ר' אברהם שטרנהארץ או ר' נחמן נמירובער?) שניהם היו באותו גיל, הם היו בני דודים. "ר' נפתלי הירץ" אביו של ר' אברהם, היה בנו של ר' שכנא, בן מוהרנ"ת, ו"ר' דוד צבי" אביו של ר' נחמן, היה גם הוא בנו של ר' שכנא. ר' דוד צבי קבור בסמוך לקברו של ר' נתן, האבות היו אחים בניו של ר' שכנא.

(רמ"ב: מי היה אחיהם השלישי "ר' נחמן בן ר' שכנא"?) אה, הוא היה משהו מיוחד, ר' נחמן ב"ר שכנא! ר' נחמן אדם מיוחד ונעלה ביותר!

#### הערות ומראי מקומות

<sup>22</sup>. ר' אייזיק אייזנשטיין ז"ל מחשובי אנ"ש באומין, הוא שבנה מחדש את הקלויז.

## כט פרישת כי תצא תשל"ד

(רנ"ב: ר' נחמן ב"ר שכנא עוד הספיק להכיר את רבי נתן?) כן, הוא אכן הספיק להכיר את רבי נתן! (רנ"ב: הוא היה בנו בכורו של ר' שכנא?) כן, וודאי!

ר' נחמן היה משהו 'ענתיק' כזה, אדם מופלא מאד, רבי נתן במכתביו<sup>מ</sup> מזכיר אותו מספר פעמים, 'נכדי', 'נכדי'!



## עמודים צפופים

בזמני עוד היו – בראש השנה הראשון שלי באומן, שנת תרע"ה – כבר חלפו מאז חמישים ותשע שנים (נכון לשנת תשל"ד) – היה זה משהו על-טבעי, התעוררות שהייתה בקלויז בימי ראש השנה, היה משהו שמחוץ לדרך הטבע, ממש ריחפו באוויר, ריחפו להשי"ת, היה זה משהו שלמעלה מדרך הטבע!

(השואל: סיימו את התפילה באותה שעה כמו בארץ ישראל, או יותר מאוחר?) לא, מאוחר יותר! בערך שעה יותר מאוחר מכאן; אינני מתעסק כל-כך בזמן שהתפילה ארכה, אלא יותר בתפילה עצמה שהייתה כזו מין תפילה...!

בהיותי ילד בעיירות פולין, גדלתי ושהיתי במחיצת אדמו"רי פולין, בפולין היה האדמו"ר מגראדיזסק, האדמו"ר מקאזשניץ, היו אדמו"רים רבים, האדמו"ר מסאכאוויטש הגיע, אדמו"ר פלוני, אדמו"ר פלוני, ראיתי את כל האדמו"רים, כל אדמו"ר היה מלווה באלפי חסידים, כולם היו אנשים משמכם ומעלה, מרוממים מעם!

אולם כשהגעתי לאומן וראיתי מה ששם מתרחש, עצרתי מלכת, שאלתי את עצמי: "מה איתי? היכן אני בעולם?!" לא ידעתי היכן אני בעולם! כזו

### הערות ומראי מקומות

<sup>מ</sup>. עי' מכתב מיום ג' בשלח תקצ"ח, ומיום א' חוקת תקצ"א, אור ליום ב' נח תקצ"ו, ויום ג' בשלח תקצ"ח, ויום ד' ויקרא ת"ר.

תפילה כמו שראיתי שם... עם כזה מין השתוקקות להשי"ת, עם כזאת שמחה, היכן רואים דברים כאלו? ! היכן רואים כאלו יהודים? !...

מה שהתרחש בציונו של הרבי החל מערב ראש השנה בחצות לילה עד זכור ברית, ומסיום תפילת שחרית עד תפילת מנחה, זהו משהו שלא ניתן לתאור במילים! זה לא משהו שבן אנוש יכול לתאר כלל וכלל! "עומדים צפופים" ממש, צמדו, ריחפו באוויר, אינני יודע כיצד יכלו לסבול זאת? ! להיות במקום כה קטן? ! מה ששם התרחש, כמה הרהורי תשובה היו שם... כמה דמעות נשפכו שם... נורא נורא!

נדחפתי בינות למתפללי הציון, אמרתי את 'עשרת מזמורי תהילים של תיקון הכללי', אולם 'השתטחות' לא הצלחתי לעשות בשום אופן מרוב הדוחק. התכופתי מעט ובקושי יצאתי משם בחיים, אולם היו שם חסידים שעמדו בציון במשך שעות ארוכות, שעות על גבי שעות, חשבתי בליבי: "אוי מהיכן הם לוקחים כאלו כוחות? ! מהיכן יש להם כח להצטופף בדוחק שכזה? !" הרי זה ממש - אפילו הנשימה באה בקושי עצום!

התירוץ הוא: שהיה זה בבחינת "החכמה תחי" את בעליה<sup>מ</sup>", 'החיות' מהדביקות להשי"ת הייתה כה גדולה, שהדוחק והצפיפות לא הורגשו כלל וכלל!

רבי נתן מביא שם<sup>מ</sup>, בראש השנה האחרון לחייו של הרבי, "רק האזנים היו פונים לרבינו ז"ל, אבל שאר הגוף היה עליו דוחק אנשים", רמסו את רבי נתן, טלטלוהו מצד לצד, אולם הוא לא השגיח על זה כלל וכלל, העיקר שאזונו ישמעו את דברי הרבי!

#### הערות ומראי מקומות

<sup>מ</sup>. קהלת ז', ועי' חיי מוהר"ן אות רל"ח.

<sup>מ</sup>. עי' כוכבי אור - סיפורים נפלאים.

# פרשת כי תצא תשל"ד לא

היה כזה מין אווירה שהרגישו את הרבי באוויר<sup>מ</sup>!!! היה שם איזה מין כוח עליון. ואכן התפילות, ואמירת הסליחות של זכור ברית היו משהו... עצם הדבר, האדם עצמו היה משהו... לא במצב רגיל, הייתה אטמוספירה שונה לגמרי, לא היינו בעולם הזה<sup>מ</sup>!

ראו בחוש שזהו כוחו הגדול של הרבי – "הראש השנה של הרבי!", הראש השנה של הרבי!



## טוב עין

(רמ"ב: מי שימש כבעל תפילה בליל 'זכור ברית'?) ר' אברהם שטרנהארץ! ר' אברהם היה זה שניגש לפני העמוד, ר' אברהם שימש כש"ץ בתפילות מנחה, ערבית, תפילת מוסף בשני הימים (לאחר שר' נחמן נמירובער נסתלק בשנת תרע"ט), ותפילת שחרית בשני הימים, וכל זה כשלאחר מכן הוא לומד תורה מליקוטי מוהר"ן ברבים במשך ארבעה שעות ברציפות!

### הערות ומראי מקומות

<sup>מ</sup>. עי' חיי מוהר"ן אות קפ"ז: ...ענה ואמר להעולם, תראו להתקבץ יחד ולהתפלל יחד, כי אם תתפללו בכונה אולי תוכלו להמשיך אותי לכאן עוד הפעם... ועי' אבני"ה ברזל, דיבורים ממוהרנ"ת ז"ל אות ד': שמעתי שפעם אחת בלילה הראשונה של ראש השנה באומין אחר תפלת ערבית, והוא האריך מאד בתפלתו, ואחר התפלה נתלהב מאד ואמר לאנשיו, כשאנחנו מתקבצים לכאן, בודאי גם רבנו ז"ל אתנו פה ביחד...

<sup>מ</sup>. עי' ליקוטי הלכות הל' גביית חוב מהיתומים הל' ד' אות ג': וכן הוא בכל דור ודור, שעל ידי הצדיק האמת ומעט אנשיו שנתעוררו בתשובה, עד שהתנדו ודוי דברים לפניו, שעל ידי זה נכללו באין סוף... כי התנוצצות אור האין סוף שמאיר בדעת הישראלי הזוכה להתקרב לצדיק האמת זהו בחינת נודע בשערים בעלה, כל חד כפום מה דמשער בלביה, ואי אפשר לדבר בזה...

את התורה הוא למד בכזה מין קול – כאילו הוא עומד לפני התיבה, הוא אמר את התורה בקולי קולות, בצעקות, ואם מישהו ניסה לגשת במקומו לתפילת ערבית בליל ב' דראש השנה – הוא לא הסכים בשום אופן!

הוא אף פעם לא היה צרוד! בשנים בהם חל ערב ראש השנה ביום ראשון – היה הציבור מתקבץ כבר מערב שבת, ור' אברהם היה ניגש לפני העמוד במשך השבת כולה; קבלת שבת; מוסף; הוא שימש כש"ץ בכל התפילות!

(רנ"ב: בשנים שראש השנה חל בימי חמישי שישי?) כן וודאי, לאחר ראש השנה הוא וודאי יכול היה לגשת לפני העמוד, החידוש הוא שאפילו לפני ראש השנה, שאז החזן צריך לשמור על כוחותיו על מנת שיוכל להתפלל בראש השנה, גם אז היה ר' אברהם ניגש בכל התפילות – הן בקבלת שבת; הן בתפילת מוסף בצפרא דשבתא; כשלאחר מכן הוא אומר תורה בסעודה שלישית!

אביו של ישראל קאזשינסקער – איציק קאזשינסקער, מחשובי אנשי שלומינו, אמר פעם לר' אברהם שטרנהארץ בזה הלשון: "ר' אברהם אתם צריכים להישמר מ'עין הרע'!", ענה לו ר' אברהם: "הרבי הוא טוב עין, ממילא אינני מתיירא מרע עין!".

(השואל: מתי היה ר' אברהם לומד תורה בליקוטי מוהר"ן בפני הציבור?) בין יום א' דראש השנה, ליום ב' דראש השנה, בבין השמשות<sup>ט</sup>.

(רנ"ב: הציבור ישב והקשיב במשך 4 שעות ברציפות?) אומר לך, ביום א' דראש השנה לאחר אמירת 'תשליך', לא ניתן היה להיכנס לקלויז, הקלויז היה מלא עד אפס מקום מאנשי העיר, כל אנשי העיר אומן היו באים, לא ניתן היה להיכנס פנימה, המקום היה מלא עד אפס מקום!

הערות ומראי מקומות

<sup>ט</sup>. עי' חיי מוהר"ן אות קכ"ו, לגבי מנהג רביז"ל.



## פרשת כי תצא תשל"ד לג

ולכן אנשי שלומינו היו מתקבצים בבתיים, בביתו של ר' שמשון ברסקי התקבצו חלק מאנ"ש, בביתו של נחום שוסטער התקבצו חלק מאנ"ש – ר' אברהם בן ר' נחמן היה מדבר בביתו של נחום שוסטער, וכן בבתיים נוספים היו קבוצות קבוצות של אנ"ש.

בקלויז היה ציבור גדול, כשרובו הגדול הוא מאנשי העיר ולא מאנ"ש, וזאת מכיוון שאנשי העיר רצו גם הם לשמוע את אמירת התורה. ור' אברהם רצה לסיים תורה מתחילה ועד סוף, הוא לא רצה להפסיק באמצע תורה, הוא היה לומד את התורה "תקעו אמונה", או "תקעו ממשלה", את התורות הארוכות הוא היה לומד, והוא רצה לסיים מתחילתם ועד סופם!

(רנ"ב: שמעתי שהיו באומן שלשה "תקעו" – ר' אברהם בן רבי נחמן, ר' שמשון ברסקי, ור' אברהם שטרנהארץ. ר' שמשון למד "תקעו אמונה", ר' אברהם בן ר' נחמן למד "תקעו תוכחה") אך, עזוב כבר, אלו דברי שטות והבל...

(ר' מאיר קרליבך: נמצא שר' אברהם בן ר' נחמן לא התפלל תפילת ערבית בקלויז?) לא, הוא לא התפלל תפילת ערבית בקלויז, לא ניתן היה להיכנס פנימה! היו כל כך הרבה אנשים שאפילו לפרוזדור לא ניתן היה להיכנס, אנשי העיר היו מגיעים מוקדם!

התפללנו תפילת מנחה, ולאחר מכן הלכנו יחד לאמירת תשליך, ולאחר אמירת תשליך התפזרנו בבתיים.

(השואל: בני העיר לא באו לתפילות – הם באו רק לשמוע את אמירת התורה?) הם כבר היו נשורים גם לתפילת ערבית, ר' אברהם היה בעל תפילה עם חן מיוחד! הוא היה מתפלל תפילת ערבית בכזה מין קול, הוא התפלל תפילת ערבית יפה מאד!

(רמ"ב: מן הסתם אנשי העיר רצו לראות את האורחים שבאו מרחוק?) כל בני העיר באו, היה ציבור כה גדול, שלא ניתן היה להיכנס לקלויז פנימה, ואפילו בחוץ לא

היה מקום לעמוד, לכן היינו מתפזרים בבתים; גם בבתים היה משהו מיוחד, אה אה!

(השואל: מי שימש כש"ץ בליל ב' דראש השנה, בבית בו התפלל ר' אברהם בן ר' נחמן?)  
היו אברכים שניגשו לפני העמוד, "נאשקע" עליו השלום היה מתפלל, "איציק'ל"<sup>נא</sup> אביו של "דוד כוכב-לב", גם הוא היה בעל תפילה, היו בעלי תפילה. מה אומר לכם? היו כאלה התקבצויות בבתים, אה אך! אוי אוי היו בבתים כאלו התקבצויות, נפלא, נפלא ממש!

(רמ"ב: ר' אברהם בן רבי נחמן היה מדבר בקול רם?) ר' אברהם דיבר - הוא לא יכל לדבר בקול רם כמו ר' אברהם שטרנהארץ, אולם הוא דיבר, לא היו כל-כך הרבה אנשים, הרי היינו בבית פרטי, היו בסה"כ כמה עשרות אנשים.

הייתי אז בחור צעיר, הסתובבתי כשיכור אחוז יין: "היכן אני? היכן אני בעולם? הרי כאן הוא הגן עדן! היכן אני בעולם?! היכן אני נמצא?! היכן אני בעולם?!"



(השואל: נוסח התפילות בראש השנה דומה לנוסח של יהדות פולין, או שמא הנוסח של יהדות אוקראינה שונה לגמרי?) כן, 'אבות' הוא מנוסח 'וואלהיין' - הנוסח בתחילת 'אבות'. כמו כן הנוסח של 'כל נדרי', כולם הם הנוסח של ר' משה בנו של ר' פנחס מקוריץ. הנוסח הזה היה מקובל על כל יהדות אוקראינה, אולם הנוסח שלנו בתפילות מוסף, הוא הנוסח שחיבר "המגיד מטירהאויצע", הוא שימש כבעל תפילה בימי ראש השנה!

הערות ומראי מקומות

<sup>7</sup> רבי נאשקע טולטשינער ז"ל, ה"ה ר' נחמן ב"ר שכנא ב"ר דוד צבי ב"ר יצחק בן מוהרנ"ת ז"ל, מחשובי אנשי שלומינו.

<sup>8</sup> רבי יצחק בנו של רבי אברהם ב"ר דוד צבי ב"ר יצחק בן מוהרנ"ת, והיה אביו של רבי דוד צבי כוכב-לב ז"ל (שגלב"ע בשנת תשס"ח).

# לה פרישת כי תצא תשל"ד

"ר' יקותיאל" – בנו של ר' גרשון<sup>21</sup>, שימש במשך מספר שנים כבעל תפילה אצל רבי נתן.

(רנ"ב: ר' גרשון עוד היה נוסע לרבי, רבי גרשון האריך ימים גם אחרי הסתלקותו של הרבי, האמנם?) כן כן, הוא היה נוסע, כולם היו נוסעים לאומן לימי ראש השנה (רנ"ב: אני מתכוון לשאול האם גם לאחר הסתלקותו של הרבי?) כולם נסעו, כולם נסעו לראש השנה!

למעט "ר' אהרן דער רב", "ור' הירש לייב" שלא נסעו, חוץ מהם כולם היו נוסעים לראש השנה (השואל: בניו של ר' הירש לייב – ר' חיים היה נוסע?) הם כבר גם נסעו לאומן! בניו של ר' הירש לייב נסעו אף הם, הרב מטשעהריץ, ואחיו ר' חיים, כולם נסעו. (השואל: ר' יודל, ר' שמואל אייזיק?) כולם, כולם נסעו!



הערות ומראי מקומות

<sup>21</sup>. ממקורבי רביז"ל, נכד המגיד מטירהאוויצע ז"ל.

# הקונטרס נתרם

לעילוי נשמת

ר' אלעזר בן ר' שלמה יהודה

ר' אברהם נחמן שמחה בן ר' אלעזר

איטא בת ר' דב בעריש

מרים בילא בת ר' יעקב

ולהצלחת נתן יעקב בנימין בן איטא

וכל יוצ"ח